

УДК 330.322.011.2

А. Ю. Гладченко,
к. е. н., докторант,
Національний університет водного господарства та природокористування

ДЕТЕРМІНАНТИ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАЦІЙ В КОГНІТАРНО-АМЕНСАЛІСТИЧНІЙ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ ФОРМАЦІЇ

A. Gladchenko,
postdoctoral student, National University of Water and Environmental Engineering

DETERMINANTS OF ACTIVITY OF CORPORATIONS IN THE COGNITARY-AMENSALISTIC
SOCIAL-ECONOMIC FORMATION

Завданням представленого наукового дослідження є обґрунтування детермінант новітньої системи суспільно-економічних відносин та виявлення факторів впливу на діяльність корпорацій з метою їх пристосування до зовнішніх умов. На основі узагальнення концепцій циклічності розвитку діяльності корпорацій в аграрній та індустріальній суспільно-економічній формації виявлено основні механізми, які застосовувались у корпораціях для пристосування до зовнішньої середовища. Також у статті представлені межі результативності наявних інструментів пристосування корпорацій до зовнішньої середовища. На основі діалектичного та синергетичного підходів до новітніх складових ринків товарів і послуг запропоновано концепцію когнітарно-аменсалістичної суспільно-економічної формації, яка більш точно відображає новітні характеристики ринків товарів та послуг. На основі компаративного та системного підходів запропоновано визначення формаційного економічного циклу, обґрунтовано, детермінанти новітнього економічного циклу, що дозволяє розробляти більш ефективні корпоративні стратегії та політики.

The task of the presented scientific research is to substantiate the determinants of a new system of socio-economic relations and to identify the factors of influence on the activities of corporations in order to adapt them to external conditions. Based on the generalization of the concepts of the cyclical development of the activities of corporations in the agrarian and industrial socio-economic formation, the basic mechanisms that were used in corporations to adapt to the external environment were revealed. Also in the article presented are the limits of the effectiveness of the available instruments of adaptation of corporations to the external environment. On the basis of dialectical and synergetic approaches to the newest components of the markets for goods and services, the concept of a cognitively-amensalistic and socio-economic formation that more accurately reflects the newest characteristics of the markets for goods and services is proposed. Based on the comparative and systemic approaches, the definition of a formal economic cycle is suggested, reasonably, the determinants of the new economic cycle, allows the development of more effective corporate strategies and policies.

Ключові слова: концепція, циклічність, розвиток, корпорація, аграрна, індустріальна, суспільно-економічна, когнітарно-аменсалістична, формація, детермінанти, формаційний, економічний, цикл.

Key words: concept, cyclicity, development, corporation, agrarian, industrial, socio-economic, cognitively amensalistic, formation, determinants, formational, economic, cycle.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблематика циклічності розвитку економічних відносин займає особливе місце в дослідженнях як економічної науки, так і загальних гуманітарних наук,

бо в ній сфокусовано колосальний пласт основних положень як домінуючих, так і альтеративних класичних та мультидисциплінарних теорій. Новітня зовнішня середовища діяльності корпорацій постійно розвивається,

рацій, бо саме циклічні кризи є основними причинами банкрутств і обвалів ринків товарів та послуг. Систематизація класичних підходів до авторської проблематики дає змогу стверджувати, що одною з перших концепцій про циклічний розвиток економіки є запропонована Рікардо (1819—1905), який в результаті систематичного аналізу часових рядів цін і ставки відсотка по Франції, Великобританії і США виявив економічні коливання, пов'язані з поновленням активної частини основного капіталу корпорацій, тривалістю від 7 до 11 років [6, с. 107—108]. Причиною кризи автор вважав "розквіт" економіки передусім депресії, коли на ринку збільшується спекуляції з боку корпорацій, а банки пропонують "дешеві" кредити. Він першим довів періодичність промислових коливань. Слід відмітити, що достатній внесок у подальший розвиток циклічності економічного розвитку вніс К. Маркс (1818—1883) [3, с. 517—642], який обгрунтував і розробив теорію середньострокових циклів. Також слід відзначити, що поряд з відомими теоретичними опрацюваннями, що охоплювали існують альтернативні, що акцентують увагу на функціональних сферах циклічного розвитку економічних відносин. Так, Американський економіст Джоєф Китчин (1861—1932) за підсумками дослідження щомісячних статистичних даних обігу безготівкових розрахунків між банками, товарними цінами і короткострокової ставці відсотка в США та Великобританії за період з 1890 по 1922 рр. виявив існування короткострокових економічних циклів, тривалістю близько 3—4 років. Слід зауважити, що вищезазначені концепції мають досить широкий спектр пояснень, однак у рамках авторського аналізу можливо їх об'єднати за формальною парадигмою, яка дає змогу стверджувати, що перелічені автори описували риси притаманні індустріальній суспільно-економічній системі відносин. У системі цих відносин і сформувались класична система пристосування корпорацій до економічних криз, яка давала змогу боротися з негативними коливаннями ділової діяльності досить ефективно тільки в умовах індустріальних відносин. Узагальнення концепцій циклічності розвитку економіки з позицій детермінант аграрної та індустріальної суспільно-економічної формації, що представлено на рисунку 1.

Зазначені теоретичні опрацювання мають широкий спектр пояснень і на сьогодні, як свідчить аналіз наукових опрацювань, новітні науковці в цій проблематиці вбачають значну дискусійність та акцентують увагу на протиріччях вищезазначених підходів. Однак, на нашу думку, наведені теоретичні опрацювання повністю вкладаються в суспільно-формаційну парадигму яка ґрунтується на головних параметрах досліджуваних систем. І дійсно, якщо звернути увагу на головні параметри аграрного та індустріального суспільства, то можна обгрунтовано стверджувати, що детермінанти циклів відповідають тим чи іншим елементам системи. В цьому контексті постіндустріалізм як теоретична конструкція не витримує критики з боку сучасних трансформацій у світовій економіці. Тобто методологія, яка б описувала діяльність корпорацій в цих умовах є достатньо фрагментарною.

Слід підкреслити, що всі постіндустріалістські погляди на розвиток новітньої суспільно-економічної фор-

мації акцентують увагу на зменшенні корпорацій і збільшенні свобод та рівня життя окремого члена суспільства, превалювання наукоємного виробництва, зменшенні нерівності та інших характеристик, за яких суспільство є вільним від основних макроекономічних станів нестабільності

Світова громадськість навіть сформувала перелік країн, які вважаються постіндустріальними. Однак що ми можемо спостерігати в дійсності. На нашу думку, дійсно інформація стала відігравати вирішальну роль у розвитку та стабільності суспільства, проте в країнах, які декларують свій постіндустріальний статус, як і в країнах третього світу, наростають одні й ті ж проблеми: безробіття, соціальне розшарування, кризи. В новітніх ринках товарів та послуг роль корпорацій має тенденцію до посилення, також слід зазначити, що працівники розумової праці стали навіть більш залежними від корпорацій, яскравим прикладом може стати Україна, де аутсортинг інформаційних послуг став звичною справою, а купівля "стартапів" прекрасним бізнесом для корпорацій. Таким чином, ми дійсно спостерігаємо формування нової суспільно-економічної формації, проте основні принципи взаємодії не вписуються в постіндустріальні концепції. На нашу думку, новітню суспільно-економічну формацію слід розуміти як когнітарно-аменсалістичну. На відміну від існуючих класичних і альтернативних теорій суспільно-економічних формацій, запропоноване авторське розуміння сучасної суспільно-економічної формації будується на трансформації ролі найманого працівника щодо індустріальної економіки. У когнітарно-аменсалістичній системі роль індивіда в економічній системі дуже нагадує клас "пролетаріїв" з тією лише різницею, що цілі і завдання для роботи йдуть не зверху вниз, а навпаки. В індустріальному суспільстві успішним членом суспільства називався працівник, який досконально виконував заздалегідь запрограмовані кимось дії і робив це вчасно. У такому середовищі в соціальному плані вижити і бути успішними можуть тільки найбільш здатні члени суспільства, інші є "неандертальцями" так як залишаються за бортом цивілізації, не зумівши досягти певно когнітивного темпу розвитку когнітарно-аменсалістичного суспільства. І дійсно на сьогодні навіть у найрозвиненіших країнах світу, які називають себе постіндустріальними, проживають мільйони безробітних, які не можуть знайти роботу не тому, що її немає, але тому що рівень умінь вимагає значних когнітивних зусиль насамперед. У масштабах умов функціонування корпорацій на протипагу існуючим теоріям постіндустріалізму сучасні ринки переростає в систему глобальних майданчиків, які діють за принципом міжвидових взаємовідносин, при якому один вид, іменований аменсалістичним суб'єктом, зазнає пригнічення росту і розвитку, а другий, іменований інгібітором, таким випробуванням не схильний. У ролі інгібіторів на сьогодні виступають корпорації та інші інституції, які мають статус не нижче міжнародних. Перераховані узагальнення дають можливість стверджувати, що сучасна система світового господарства має більше ознак когнітарно-аменсалістичного суспільного ладу ніж постіндустріального. Тим більше, як зазначається в теоріях постіндустріалізму, що тільки деякі частини регіонів чи

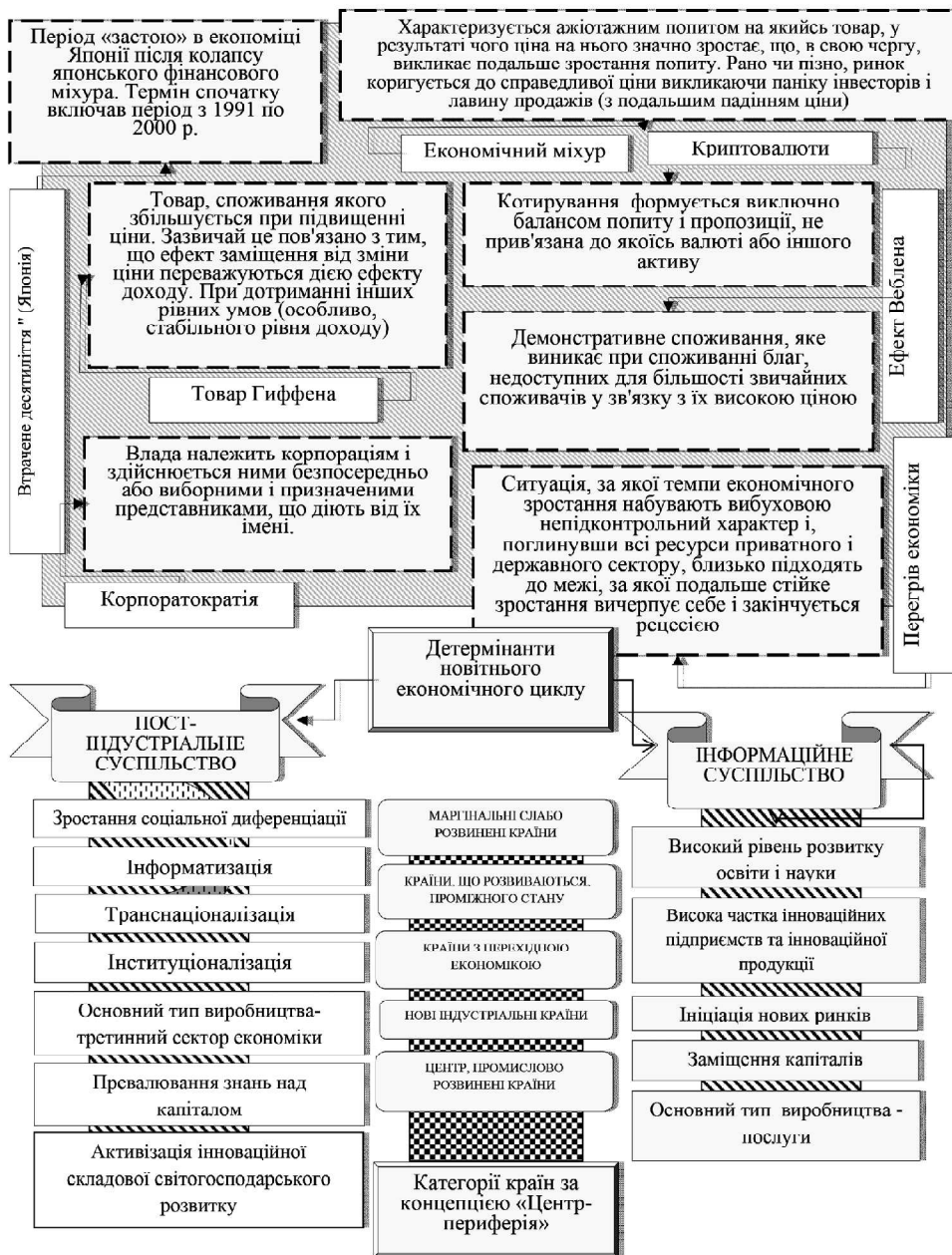

Рис. 2. Детермінанти діяльності корпорацій в когнітарно-аменсалістичній суспільно-економічній формації

країн мають статус постіндустріальних, на нашу ж думку в сучасні відносини когнітарно-аменсалістичного типу втягнуті майже всі країни світу, де є Інтернет і корпорації. З появою віртуальної економіки, і глобальних суб'єктів, коли події в одному кінці світу тягнуть за собою наслідки в іншому досягнення економічної рівноваги на національному рівні можливо тільки в короткостроковому періоді і то за умови позитивної світової кон'юнктури.

За таких умов змінилася також саме природа ділових циклів, де діяльність самих корпорацій значно трансформувалася. Джерелами новітніх економічних криз є такі аспекти. По-перше, це процес міжнародної інституціоналізації. Для діяльності корпорацій це означає оцінку рівня інтегрованості країни у світове інституційне середовище. Вищезазначена теза означає, що низький рівень інтегрованості країни в глобальну сис-

тему координації економічної діяльності, в якій функціонує корпорація веде до підвищення транзакційних витрат і, як наслідок, зниження рентабельності. По-друге, це інформатизація суспільно-економічних відносин.

Рівень інформаційної інфраструктури кардинальним чином впливає на рівень ділової активності та здатності корпорацій генерувати споживацькі потоки і за відсутності такої опції, як у першому випадку рівень конкурентоспроможності корпорацій буде нижчий за інші локації, що також призведе до зниження доходу. По-третє, як не парадоксально, це діяльність інших корпорацій. Як зображено на рисунку 2. Досить часто в економічній історії сьогодення деякі глобальні монополії спричиняють економічні кризи в масштабах національних економік, за допомогою геоекономічних та політичних механізмів. Яскравим прикладом може служити

діяльність МВФ. Країни банкрути, які не змогли повернути кредит, розраховуються державним майном, яке скуповують корпорації що фінансують Міжнародних економічний Фонд.

ВИСНОВКИ

Отже, в процесі обґрунтування детермінант економічного циклу в індустріальній та постіндустріальній суспільно-економічних формаціях розроблено результати, які характеризуються значним рівнем наукової новизни. По-перше, в статті обґрунтовано, що новітня діяльність корпорацій пов'язана трансформацією суспільно-економічних відносин на глобальному рівні та має ознаки когнітарно-аменсалістичної суспільно-економічної формації. В цій системі для успішного позиціонування корпорації повинні акцентувати свою увагу не на класичних макроекономічних показниках, але на тенденціях глобальної інституціоналізації, інформатизації, транснаціоналізації та інших атрибутах глобальної торгової середовища. Також у рамках авторського дослідження запропоновано ввести до наукового обігу визначення формаційного економічного циклу яке пов'язане зі змінами суспільно-економічних формацій і в свою чергу зміною моделей діяльності корпорацій. Так, на нашу думку, формаційний економічний цикл — це процес коливання ділової активності заснований на трансформації суспільно-економічних відносин і акцентує увагу на переході від точки біфуркації базової інституційної системи до нової стійкої точки рівноваги.

Також, як свідчить авторський аналіз наукові теорії, що описували причини циклічності в рамках постіндустріальної, а, на нашу думку, когнітарно-аменсалістичної суспільно-економічної формації майже відсутні. Однак саме в країнах першого світу, які перейшли на нову систему суспільно-економічних відносин, виникають такі мало досліджені явища, які переростають у світові кризи, економічні бульбашки, фондові колапси, крипто валютна експансія та інші тенденції, які відображаються на позиціонування корпорацій. В таких умовах більш детальний аналіз атрибутів постіндустріальної або когнітарно-аменсалістичної суспільно-економічної формації та розробка механізмів пристосування корпорацій до зазначених умов є досить актуальним вектором для подальших досліджень.

Література:

1. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс. — М.: ГелиосАРВ, 2002. — 352 с.
2. Мальтус Т. Опыт закона о народонаселении [Электронный ресурс] / Т. Мальтус. — Режим доступа: <http://demoscope.ru/weekly/zniki/maltus/maltus.html>
3. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии / К. Маркс. Том второй, книга 2: процесс производства капитала. — М.: Политиздат, 1983. — 3883 с.
4. Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя [Электронный ресурс] / Д. Медоуз. — Режим доступа: http://ecorussia.info/ru/ecopedia/donella-medouz-predely-rosta#paragraph_3503
5. Милль Дж.С. Основы политической экономии / Пер. с англ. / Дж.С. Милль // Собр. соч. в 3 т. — М.: Прогресс, 1980. — Т. 2. — 480 с.

6. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо // Собр. соч. в 5 т. — М.: Госполитиздат, 1995. — Т. 1. — 360 с.

7. Рокоча В.В. Економічні інтереси та цінності як системоутворюючий елемент національної економічної безпеки [Електронний ресурс] / В.В. Рокоча // Вчені записки університету "КРОК". Сер.: Економіка. — 2014. — Вип. 36. — С. 28—36.

8. Самуельсон П. Экономика / П. Самуельсон // Собр. соч.: в 2 т. — М.: МГП Алгон ВНИИСИ, 1992. — Т. 2. — 413 с.

9. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. — М.: Изд-во "Соцэкгиз", 1962. — 684 с.

10. Сазонець І.Л. Інноваційні методи управління діяльністю підприємств в умовах інформаційної економіки // Економіка та держава. — 2018. — № 5. — С. 10—13.

11. Сорос Д. Эпоха ошибок. Мир на пороге глобального кризиса / Д. Сорос. — Издательство: Юнайтед Пресс, 2014. — 435 с.

References:

1. Kejns, Dzh. M. (2002), *Obshhaja teorija zanjatosti, procenta i deneg* [General Theory of Employment, Interest and Money], Helios ARV, Moscow, Russia.

2. Mal'tus, T. (1996), "An Essay on the Principle of Population", available at: <http://demoscope.ru/weekly/zniki/maltus/maltus.html> (Accessed 20 July 2018).

3. Marks K. (1983), *Kritika politicheskoy jekonomii. Tom vtoroj, kniga 2: process proizvodstva kapitala* [Critique of Political Economy. Volume Two, Book 2: The production process of capital], Politizdat, Moscow, Russia.

4. Medouz, D. (2002), "Limits to Growth. 30 years later", available at: http://ecorussia.info/ru/ecopedia/donella-medouz-predely-rosta#paragraph_3503 (Accessed 10.05. 2015).

5. Mill', Dzh.S. (1980), *Osnovy politicheskoy jekonomii* [Principles of Political Economy], Progress, Moscow, Russia.

6. Rikardo, D. (1995), *Nachala politicheskoy jekonomii i nalogovogo oblozhenija* [Principles of Political Economy and Taxation], Gospolitizdat, Moscow, Russia.

7. Rokocha, V. V. (2014), "Economic interests and values as a system-forming element of national economic security", *Vcheni zapiski universitetu "KROK". Serija: Ekonomika*, vol. 36, pp. 28—36.

8. Samuel'son, P. (1992), *Ekonomika* [Economics], MGP Algon VNIISI, Moscow, Russia.

9. Smit, A. (1962), *Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov* [The Wealth of Nations], Socjkgiz, Moscow, Russia.

10. Sazonets', I. L. (2018). "Innovative methods of managing the activities of enterprises in the conditions of information economy", *Ekonomika ta derzhava*, vol. (5), pp. 10—13.

11. Soros D. (2014), *Jepoha oshibok. Mir na poroge global'nogo krizisa* [The era of errors. World on the brink of a global crisis], Junajted Press, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 24.07.2018 р.